

Keturi būdai patirti Vilnių

Victor de Munck, Trini de Munck, Rasa Antanavičiūtė, Linas Svolkinas. Experiencing Vilnius. Insider and Outsider Perspectives. Vilnius: Kronta, 2009, 256 p.

RASA BALOČKAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Ilgai galvoju, kaip išversti knygos pavadinimą. Patirti Vilnių? Patyrimas – kasdieninio gyvenimo patirtys, kalbos nuotrupos, kvapai, atsitiktiniai epizodai – ilgą laiką buvęs ištremtas iš akademinio gyvenimo, laikomas nereikšmingu, niekingu, pamažu vėl grįžta į areną. Dar ilgiau galvoju kaip išversti paantraštę „*Insider and Outsider Perspectives*“. Lietuvių kalboje autsaideris turi neigiamas konotacijas. Tas, apie kurį mes, įkalinti nežinia kur, o gal dugnan plaukiančiame laive, sakome – likęs „už borto“. Dviejų lietuvių ir dviejų amerikiečių kalbėjimas apie Vilnių.

Šioje knygoje Vilnius pateikiamas kaip kasdieninio gyvenimo poetika ir politika. Gedimino pilis ir Maximos mišrainės, tautos grynumo idėjos ir svajinančios blondinės bare, lydimos akivaizdžiai kvailių vyrų. Keturių autorių balsai, persipinantys ir papildantys vienas kitą. Postmodernus rašymas – nėra (beveik nėra) jokio privilegijuoto stebėjimo taško, rašymas kaip antiteoretizavimas, nužudytas ir žanras, ir siužetas. Užtat autorius nemirė, autorius juntamas ir gyvas. Subjektyvūs patyrimai ir žmonės, keturi žmonės – tos subjektyvios patirties nešėjai. Kasdienybė, neturinti pradžios nei pabaigos.

Ką primena šitas tekstas – lyg M. Valančiaus „Palangos Juzė“. Tai „Lietuvos geografijos bei kultūros vadovėlis, parašytas beletristine forma“¹. Apysaka, kurią sudaro keliaujančio kaimo siuvėjo Juzės, grįžusio iš kelionės po Žemaitiją ir Aukštaitiją, pasakojimai. Pasakojimai apie vietos valstiečių buitį, jų papročius, jų žaidimus.

Keista matyti pačius paprasčiausius kasdienio gyvenimo aspektus, pavirtusius tekstu. Apsipirkimo Akropolyje patirtys. Neapsipirkimo patirtys. Brangu, brangiau negu Amerikoje. Prekės „be ryšio“ – pasibaisėjimą keliantys megztiniai, siuvinėti karoliais, su tikru ar dirbtiniu kailiu, įmantriais užrašais. Žmonės stumdomi. Karšta. Nėra ką apsirengti. Lietuviai, praradę distancijos pojūtį; lietuviai,

¹ http://dgs.dtiltas.lt/knygynas/palangos_juze.htm

neįpratę turėti savo asmeninės erdvės. „Lietuviai, sutalpinti prigrūstuose, sausakimšuose troleibusuose, matyt, nuo gimimo“ – greta šių patirčių, dar reikėtų paminėti bendrabučius ir komunalkas. Apysakos stilius „pasižymi konkretumu, dinamiškumu, gausiais komizmo elementais, liaudišku kalbos sodrumu“².

Amžina socialinių mokslų problema – *insider'io* ir *outsider'io* perspektyva. Jei vienas, pirmasis, visuomet yra svetimas, neįautrus, neperprantantis konteksto subtilybių, tai kitas, antrasis, dažniausiai pripratęs, prijaukintas, *domesticated*, nepastebintis stulbinančių kasdienybės paradoksų, pasidaręs aklas savo paties kultūrai ir užmigęs įpročio miegu.

Dabar abu – *insider'iai*, *outsider'iai* – dalyvauja kūrybiškame poliloge. Simbolinis Kitas, *the subject of difference*, tas, anot postkolonializmo teoretikų, – „vaikščiojantis zoologijos sodas“ – prakalbinamas, nusitrina ribos tarp praktikos ir teorijos, tarp tiriamojo ir tyrėjo. Kaip konstruojama pokalbio architektonika? Pagrindinis naratorius – Victoras, epizodiškai perleidžiantis šią rolę Trini. Rasa ir Linas – vietiniai, *the locals* – atlieka komentatoriaus vaidmenį, papildydami, interpretuodami, atsakydami į Victoro ir Trini tekstus. Kartais patikslindami, kartais teisingindamiesi.

Pinasi skirtingos legitimacijos – savo, svetimų akimis. Šventa interpretacijos teisė. Šizofreniška lietuvių tapatybė ir istoriškai nulemtas polinkis į savižudybes – Pilėnai, ta lietuviškoji Masada... Šizofreniška užsieniečių elgsena Lietuvoje, kai jie, bent trumpam ištrūkę iš savo kasdienybių, tampa gerbiami, geidžiami ir galingi ... sąlyginai turtingi ir seksualūs. Atspirties taškas dažniausiai – Vakarai. Per brangus – i.e., brangesnis negu Vakaruose. Vilnius, vilniečiai, Akropolis – visa tai yra *the world of difference*. Aš pridurčiau – *difference even to ourselves*. Pradedi žiūrėti svetimų akimis.

Globalėjančiame, o gal jau globalizuotame pasaulyje – nestabilios tapatybės, nuolat kintantys lojalumo kompleksai. Skirtingos patirtys ir patyrimai suardo numanomai galimą „grynosios tautos“ idėją. Kelionių ir išgyvenimo nesvetingose realybėse patirtys lemia, kad nusitrina ribos tarp savo ir svetimų, *insider'io* ir *outsider'io*. Skirtingos, jokiai klasifikacijai nepasiduodančios biografinės situacijos atveria nesibaigiančios interpretacijos galimybes.

Dažniausiai žavimės tais autoriais, kurie yra panašūs į mus pačius, leidžia mums patirti kultūrinio intymumo jausmą, leidžia tikėti galimu savo patyrimo universalumu. Suvokti save kaip universalų subjektą, o ne kaip dalinį Aš. Trini de Munck geriausiai aprašė tą susvetimėjimą, tą *slippage*, nežinia kada ir kaip atsiradusį tarp manęs bei mano šalies ir kultūros. Tai man suteikė neapsakomą palengvėjimą.

Vilnius, kaip miestas, gali būti perskaitomas ir suprantamas skirtingai. Tekstas irgi gali būti perskaitomas skirtingai. Kultūros studijų teoretiko Stuardo Hallo teigimu, egzistuoja trys skaitymo strategijos – hegemoninė, besąlygiškai priimanti autoriaus nuostatas, kontrahegemoninė, jas besąlygiškai atmetanti, ir trečia – besideranti, diskutuojanti dėl teksto prasių. Ši keturių autorių knyga atveria kone neribotas derybų, diskusijų, interpretacijų ir tapatinimosi galimybes. Tikiuosi, joje kiekvienas atras savo patyrimus ir savo Vilnių.

² Ibid.